

AR-7-041-21

מסואה חל לעסק
מרכיב
41 121 / 8

מחלקה: 13260

המסמך "המסמך האחד" אישי

המסמך הראשון

המסמך ה "המסמך" והמסמך ה-121/8

9, 27. 08. 90

2005

מסוואה
MASSUAH

הסתדרות
"החלוץ האחד"
באיטליה
המרכז ברומא

החלוץ

ב"בריחה"
ובהעפלה

תש"ו-תש"ט

רומא
טבת
תש"ט

מפתח הענינים

21-3

הערבות

מאמרים, דברי הערכה ובקורת על פעולות, החלוצים האחרים באיטליה בשנים השני-חשיט, מאת: אריה אורון. עמך. חוקאל דרשנד, ברל, ארואב, אלתר והבי. שבתו לווניסקי פרוך נישט, ליפר לזש, ברוך רוברבני.

42-25

החלוצים והמוסדות

על שטחי הפעולה המשותפים בין מרכז, החלוצים האחרים והמוסדות הציוניים והצבוריים, מאת: לואיס ה. הרוביץ. עחק קלוינבוים, ד"ר אנטו גרום, ד"ר ה. ריבנפר, הלשכה הראשית של הארץ, באיטליה, ק. ויטרבה ישראל דה-בנדה, בנימין לרמן, דוד גולרינג, ד"ר ליאו ברנשטיין.

80-43

התנועות ב"החלוצים"

דברי הנציגים במרכז "החלוצים", מאת: מנהל קור, עוויאר ולשטיין, חיים ציצוביץ, יוליוס סק, עחק כהן, אהרן עגלמן, יעקב לנדוי, חיים ליבוביץ, בנציון פיקסלר, אליעזר דאם.

106-81

דשימות

מסות ופרקי הוות, מאת: שמחה קנן, שלום ויסמן. מאיר זרחי מנדל סרובסקי, שלמה שטר, הלנה טרופרנה, צ. ד, משה ארדל, תיאודור שניפרג-התלני, מרדכי שפירא, מנחם ריגר, ה. קנאלי, שמואל ברנסון, דוד גורפינקל, ש. איזבן.

129-107

העוררות

141-130

המוניות

וכן בחוברת רשימה מלאה של קבוצות המעפילים שעברו את איטליה / רשימת נציגי התנועות הפעילים ושלחי הארץ שפעלו למען "החלוצים האחד" / מבלאות ומכופים, "ברוחה" ולהעפלה / שירים ותאורים.

העורך: ש. ש. ש.

9 באפריל 1949
כחול
זהו ספר
אשר
הוא

החלוץ ב"בריחה" ובהעפלה

(פעולות והישגים)

חוברת-סכום להסתדרות, החלוץ האחד" בין צבור-הפליטים באיטליה
בהוצאת מרכז "החלוץ האחד" ברומא

כ"ה

תש"ט

רומא

ה'חלוץ' עובר לפני ה'מחנה'

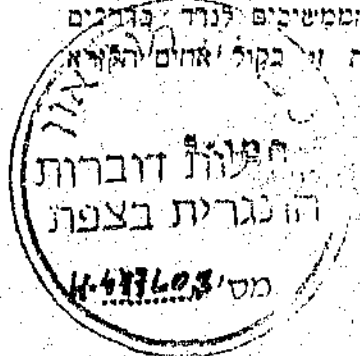
חיבת צנועה זו באה לסכם פעולת חלוציה בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה, בשנים תשי"ו-תשי"ז (1945-1948). בין צבור של יהודים פליטים מארצות סוריה אירופה, שהגיעו לאיטליה על מנת להעפיל לחופי ארץ כסופיהם — ארץ-ישראל.

הפעולה הזאת, שנושאה העקריים במשך כל שלש השנים היו ה"בריחה" והעפלה (ההעפלה), אורגנה וביצעה במסגרת משתפת של השע הנועות ציוניות, אשר הקימו והיו את הסתדרות, החלוץ האחד" בין שארית הפליטה באיטליה, להסתדרות זו השתייכו במשך הזמן ארגונים ציוניים חלוציים אלו: נדרוניה — מכפי הצעיר, דרור — פורוכוב, הנער הציוני — עקיבא, העובד, השימר הצעיר, נחם (הבונים), פיעלי אגודה ישראל, פרטיונים-הלים-חלוצים (פחית), תירה ועבודה — הפועל המזרחי.

את היסוד לתנועה חלוצית מליכדת בקואליציה כה נרחבת — הגיחו החילים מהפריגדה הארצישראלית, ששהו באיטליה בשנת 1945, שליחי הארץ, פעילי התנועות החלוציות וכל המחנה החלוצי סייעו להרחבת מסגרת זו ולבצורה צבור הפליטים כלו הודחה עם הסתדרות, החלוץ", ששמשו לי כמורה-דרך ומקור נחמה בימי מכחן קשים וגורלים.

במסגרת "החלוץ" קיימו והידקו הקשרים בין הארגונים החלוציים ובין המיסדות הצבוריים ב"גיונט", "אגורא" ו"אירו", "ארט", מרכז ארגון הפליטים, ארגון הקהלות היהודיות ומיסדות היהודים המקומיים. מרכז "החלוץ האחד" ברומא, יחד עם מחלקות ההכשרה האזוריות בצפון ודרום איטליה (מילנו ופרי) — ייצגו את המחנה החלוצי כלפי חוץ, סדרו ורכזו בידיהם את כל עניני הקליטה והעפלה (ההעפלה) כלפי ה"מוסד" ומרכז לגולה (המשלחת הארצישראלית). הקבוצים וההכשרות של התנועות החלוציות, שנמצאו בחילופי בתים מיוחדים בחסותו של מרכז "החלוץ האחד" שמשו נקודות שבין והחוקת עולים לא רק בשביל חברי הנועות ומפלגות, אלא גם בשביל צבור הפליטים הרחב.

אנו אמונה, שרפים אלה יתני לקרא ולחקר תמונה נאמנה מתקופת רבת לכמים והישגים בדרך לקראת קבוצ-גלויות, ליהודים הממשיכים לנדר ב"גיונטים לא רבים לקראת המטרה הנכספת — תהא חוברת זו בקול יאחזים והאזיא לעדו: — תחזקנה ידיכם!

והארץ תשקט, עין שמים אודה
תעמעם לאמה
על נבולות עשנים
ואומה תעמד קרועת לב אך נישמת
לקבל את הגם...
האחד אין שני...
היא למקם תבון, היא תקום למול סהר
ועמדה טרם יום עומה חג ואימה,
אז מנגד יצאו
נערה ונער

ואט ואט יצעדו הם אל מול האומה
לובשי חול ותגוד וכבדי נעלים,
בנתיב יעלו הם הלך והחרש,
לא החליפו פגדם, לא מחו עוד במים
את עקבות יום הפרך וליל קו האש,
עיפים עד בלי קץ, גזירים ממרגע
ונוטפי מללי נעורים עבריים,
הם השנים יגשו
ועמדו לבלי נע

ואין אות אם חיים הם או אם ירויים,
אז תשאל האומה שמופת דמע וקסם
ואמרה מי אתם? והשנים שוקמים
יענו לה: אנחנו מגש הכסף
שעלו לך נתנה מדינת היהודים,
כך יאמרו ונפלו לרגלה עומפי צל
והשאר יסופר בתולדות ישראל.

(„מגש הכסף” — נתן אלתרמן)

ה ע ר כ ו ת

ענינו נשואה יסיום אל הסניגור הפאית : את מי הן נשואות? ואם יפתחו בפניהם השערים? זוהי שאלת השאלות שלנו. זוהי הלוצינותה וזהו מדיניותה. זוהי שירתנו. האין המות נפשו נתונה לעולה ה"פלתי חוקי" הנאבק בגלי חים? התחבן צימנו פלדה יותר סחרידה את הנפש מן הכלדה הכלתי. כחובה על החים הצעירים, אשר בהגיעם אל חוף הארץ התנפצו על סלעי החוף? הישנה חמנת עלימים יותר כובשת יותר מבטיחה, מאשר שירת הלוצים מוקסמת בדרכה לארץ?
אולם כל זה גנו ערין במעמקי הלכבות ילא העלה על דל שפתינו.

(תרג"ד) ב. כצנרסון

פנתיות הנאולה

אריה אורון-שטרן

ברצון קבלתי את חמנת מרכז "החלוצי" לכתב את פתח-הדברים לקבץ "החלוצי". נקודת המגע העקריות של מרכז לגולה ותנועת "החלוצי" היו בשטח ההעפלה, אם זה דרך גבולות פיננשה או על פני המים, בדרך למולדת הנכספת. בסקירתו זאת לא אקדיש דבר לאותם חברות וחברים ארצישראליים, שתכנו יבצעו את פעולת ההעפלה, וכן לא לאותו חבר העובדים שבעזרתם בוצע המפעל. דברי מוקדשים להלקו של צבור הפליטים גופא, במפעלי ה"בריחה" וההעפלה.

נדידת היהודים עם הום השואה לא היתה סונה פשוטנים ולא היתה אף פעם רשמית ומתוכנה. בדרך חילים יהודים על אדמת אירופה, הם ראו כחובתם הקדושה להציר יהודים יפקדם לקראת ארץ-ישראל, שום שלטון מהאומות המאוחדות לא הטיל זאת עליהם רשמית. על כל מה שעבר על קבוצי היהודים ברחבי אירופה, לא נתפנו שלטונות הפרות למלאכת הצלה סתוכנת. לא בעצמם ולא ע"י יפוי-כח לחילים היהודים, אשר שאפו לכך בכל נפשם. היהודים נדדו אטנם בעזרת חילים יהודים, במכונות נהונות ביד חילים יהודים, אולם היתה זאת נדידה והצלה שבהסתר, החת הסואות רבות, וכפי הצבור ניתן לכך השם המתאים — "הבריחה".

בנדודים מסוג זה — יחסו של החמין קובע את ההצלחה: אם הצבור מוכן לשאת בכל אוחן התלאות של מעבר בדרכים לא דרכים, ובמצב הכי טוב — מעבר בצורה רשמית למחצה, יחס הצבור נקבע ע"י החלק המארגן שבו, ואלה היו תנועות "החלוצי".

מיהו החלוצי? — הצועד לפני המחנה! — זו היתה אמת-מרה לחברות, בהחלוצי בשנים שלאחר המלחמה. חברות ב"החלוצי" היו אומר: נכונות לצעוד. ללא מעצורים לקראת המולדת, לגנוב גבולות ובסופו של דבר להעפיל מאוזה חוף חבי מעין אדם בחשפת הליל, פמוכן מסגרת "החלוצי" היא מסגרת מחייבה לקראת החישובות בארץ, אולם המבחן העקרי בגולה היתה הנכונות להעפלה. תנועת "החלוצי" ידעה להוציא משוריתיה חברים וחברות שלא מלאי צו זה. הודות לראיה זו של "החלוצי" את תפקידו בתקיפה זו — היה לנושא קבוע למפעלי ה"בריחה".

יההעפלה. "החלוק" היה נושא קבוע גם לימים קשים וגם לימים טובים. ההשתתפות בההעפלה היתה זכות וחובה כאחת. מחנות "החלוק" הראשונים שידעו לפרץ ולעבר קשים ביבשה ובים ומאידך — הם היו גם אלה שניתנה להם זכות קדימה במעבר, ב"בריחה" ובהעפלה, במידה שהיה תיכון מראש.

איטליה בגלל אופייה הגיאוגרפי נועדה לתפקידה כארץ-מעבר לרבבות פליטים בדרכם למולדת. המסגרת הארגונית לנדודים המוניים אלה הוחה המסגרת התנועתית, אם גם בלתי תופעות לעתים צורמות ביותר, כגון תינוק או זקן מוגדרים לתנועות נוער... החיוב הגדול היה בכך, שהתנועות ידעו לארגן מסגרות וכך להקיף את ההמונים, את אבק הארם. באיטליה הוקם מפעל הכשרות, מפעל שבלעדיו אין לתאר את ההעפלה מאיטליה. זו היתה רשת בתי מגורים פזורה על פני כל איטליה, שתושביה נענים תוך שעות ספורות לצו הכן של העלייה.

כמעט במשך כל תקופת ההעפלה חיבו טעמי בטחון לא להוציא עולים ישר מן המחנות, אלא אך ורק מההכשרות, מריכוזי-העלייה. בתי ההכשרות שמשו במשך הזמן גם מקומות ריכוז לכל סוגי עולים, בעלי משפחות, זקנים וילדים. לכולנו זכורה אותה הדרת קודש וחרות חיים שהיתה משתררת בריכוזי-עלייה, עת הגיע החייל-השליח והודיע על "מצור" — אין יוצאים ונכנסים — הלילה עולים, ואיוו משמעת למופת היתה פליל זה של היציאה ובשעת ההפלגה. לא מענות, לא חששות למוג האוור, לקבול האניה, לתנאי הנסיעה בה, קבלת הדין פאהבה והתלהבות, תוך בטחון באותם הצעירים השופים, הימאים הישראליים, ותוך החלטה והכרה נחושה, שיבורך הרגע של עזיבת ארמת אירופה לקראת המולדת — יהיו התנאים אשר יהיו.

במשך זמן פעולתנו כאן בתור שליחים ידענו היטב את החתירה הזו ליציאה לארץ בכל התנאים, לעתים, על אף כל כללי ההגיון.

חרשים רבים פעלה העלייה באיטליה, מבלי שהיתה אפשרות לקחת ילדים. האחראים לעלייה ראו סכנה לילדים בנסיעה מסוג זה. לטי מאתנו לא יצא להתוכח עם אמהות וחרוים שרצו, תבעו ודרשו שיתנו להם לעלות-עם ילדיהם, על אחריותם הם. יודעה המסירות של האם העברית וגם הנימה של אחריותנו — אחריותה לנורל היצר לא פעלה, לא שכנעה.

שנות השעבוד הנאצי השאירו חותם בלימחה לברח ככל האפשר יותר מהר, ומו אשר "מאחר את הרכבת", יתכן והיא לו האחרונה להצלה. יש לומר, כי גישה פמליסטית זו נחלשה במקצת במרוצת השנים וכיחוד עם הקמת המדינה. בעת הוחרר לאנשים הפטחון בעתידם, הפכחון באפשרותם להגיע למולדתם, כך שהבורד או המשפחה יכולים לעשות הכנות מתאימות לצאתם ולקבע מועד מסוים בהתאם לכך. אשרינו, שהגענו לסיים הנדודים. האנשים יוצאים במועדים קבועים ומנמלים מסוימים, כמו בן מארצות אחרות מגיעים ברכבות ובצורה מסודרת, וזהו אחת מקרני האור הרבות שזכינו לה, הודות למדינה, מקור האור והנחמה לתפוצות הגולה.

לא אהיה שלם עם עצמי, אם לא אעיר גם לאותם הגלויים שהם נגע זר, על נוף הסתדרות "החלוק" שלעתים, בחום הוכחים הבין-תנועתיים, הקנאות התנועתית העבירה לא מעטים על דעתם, והיו גלויים מצערים ביותר ביחסים של אנשי תנועה אחת לשניה, או של אנשי תנועה ליהודים במחנות, שהיה בהם משום ההפך לרוח עזרה הדדית ואחריות הדדית.

תמה פרשת הנדודים ובה יצוין לחיוב חלקו של "החלוק" הן במסגרתו הכללית והן בזרמיו התנועתיים.

החלוצי האחד באיטליה

יחזקאל דרשנר

א.

בפרשת "החלוצי האחד" באיטליה מלא הנער של שארית הפליטה הפקידים חלוציים ממדרגה ראשונה. בכל זאת אין לזהות את חלוצי שארית הפליטה עם הסתדרות "החלוצי" שהיתה קימת בעולם כלו לפני המלחמה האחרונה. שני קיום אופייניים צינו את חברי "החלוצי" מלפני המלחמה: כואם להסתדרות מתוך רצון חפשי ועבודתם הנופנית.

החלוצים שלנו היו סארגנים בקבוצי-הכשרות, חיו חיי שתוף ושאפו לשיוון חברותי, עסקו בעבודות שרות, אך חסרה להם האפשרות לעבד עבודה נופנית מטש, ולא היתה להם היכרה לחרויה את לחמם מיגיע כפיהם. החיים הכלכליים של חלוצינו כאן היו פטוחים על ידי ההסתדרות הפיננלאומיות כ"אונררא" — "אירר" ו"ג'וינט", אבל דא-עקא: — זו היתה גם אחת המכות שהשפיעה לרעה על התפתחותנו החברותית והצבורית. שיטה הפיננטרופיה, שבה נקטו המוסדות האלה לא יכלה לחנך את האדם לקראת מחשבה ופעולה קונסטרוקטיבית. ההיסטוריה הוכיח שמפחינה סוציולוגית קולקרה שארית הפליטה במחנות. מצד אחד היה הסחר הכלכלי שיה באנו מוכסת, והפליט לא צריך היה לאסוף כל מחשבה וזומה, ומצד שני: — המנה הזעומה של מוסדות החסד לא ספקה את הצרכים האלמנטריים של האדם במחנה ובהכשרה. רבים הוכרחו על ידי כך להמציא כל מיני המצאות ולהשתמש בכל מיני תחבולות (לפעמים גם לחוקות מדרך הישר והצדק) על מנת להיטיב את רגנת חייהם.

חלוצינו נרכם באו אלינו לא מתוך רצון חפשי, אלא, בעל כרחיה, לא מתוך הכרה כמו שעשו חברי "החלוצי" מלפני המלחמה, בעזכם את בתי-הוריהם המסוררים ואת פפמר הלמודים, כי אם מ"לית ברירה" — לא היתה להם דרך אחרת, "בעל כרחיה" ענו, אמני להפקידי "החלוצי" ולפעולותיו בדרכו למולדה ולהנשמה עצמית.

ב.

ראש דאנתנו ועקר עבודתנו היתה כמובן העליה ארצה. "החלוצי" היה המקור היחיד לעליה בכל הרכים ובכל הזמנים. פרשת ההעפלה נפתחה עם בוא הפליטים הראשונים, כאשר מאות שליחי הישוב ו"החלוצי" — חילי הבריגדה, קבלו את המניעים בדרכו. הבריחה לזרועות פתוחות, דרכי הים היו עוד זרועות פוקשים, הסכנה רחפה בכל חוף, האנגלים שמרו היטב על חופי איטליה — וכבר התחילו חברינו בהעפלה. המוני נער, בחורים ובחורות, יוצאי מחנות המות בנרטיניה, אנשי הפרטיזנקה שזה עתה נחלצו מיערות רוסיה הנרולה, חברים שהיו כבר ב"החלוצי" לפני המלחמה וחברים שזה רק עתה נתנה להם האפשרות וההזדמנות להרשם בשורותינו — כל אלה פיצו את הגבולות, ובזרם בלתי פוסק הניעו פוכשה לנקודתם האחרונה ודרישתם אחת: "ה ב ו ל נ ו א נ י ו ת !"

ובימים הקשים ההם היינו צריכים לראג לא רק לאניות, שיסיעו את החלוצים, אלא גם לחלוצים עצמם. תשושים, עיפים, יגעים ומחסרי כל הגיעו אלינו. צריך היה להפיק פהם רוח חדשה, רוח אמון באדם, ולעודד אותם בתקות עתיד מזהיר בארצנו ירענו, שאת העבודה

הנדילה הזאת לא נובל לסדר בתנאי המחנות, ודרשני הכשרות נפרדות לחלוצים עולים: בתים מיוחדים מחוץ לערים, בתים שירכזו לא יותר מ-200 איש, בתים בהם נוכל לארגן את חלוצינו על יסודית של שהיף ושיון, של עבודה עצמאית ועבודה בשותפים — הכשרות, בהן ילמד החוק לתמך בחלש, ואמנם הצלחנו, במשך זמן קצר עזה בדינו להקים רשת מסועפת של בתי-הכשרות, שהוחקו על ידי ה"גוינט" וה"האונדרא" — "אירי", בת-רבות אלה היו מפויזים בכל רחבי איטליה, החל בברי גדרום ונמר בנינואה בצפון, כשבעים במספר, וכלם מארגנים בהסתדרות, "החלון האחר". כשבעת אלפים בחורים ובחורות שוכנו וסידרו בבתים אלה, ובהם חכו וצפו לעלות בתנאים הקשים ביותר.

כל העליה ב' — קרוב לשתי רבבות יהודים — יצאה מתוך הכשרות, "החלון". עוד יסופר הרבה על העפלה חלוצי איטליה. היום מדינתנו קימת, וכל יהודי עולה בויה של קונסול ישראל, אבל בהעפלה כל חלון חרף את נפשו שלש פעמים: בנמל היציאה, בתוך האניה, ובמלחמה נגד הפריטים. ואיש לא הסס, לא נרתע אחור, אפילו כשהיה צריך לחזר על הנסיון הזה כמה פעמים. לא נגזים אם נאמר, שחברי "החלון" בהעפלה הכשירו את הקרקע ליצירה הגדולה של מדינת ישראל.

ימי העליה נחשבו לימים היפים והרציניים ביותר בעבודתנו. כמתחנות גדולה חכו חברינו בהכשרות ללי האפל בו ינתן הצו לעולם לא ישכחו פעילי "החלון" אשר עמדו לצד "המוסר" את "הימים הנוראים והגדולים" (יותר נכון את הלילות), ימי הפעולה החשאית. שלוחי "המוסר" שבתו לוינסקי ז"ל ואחר כך יוסף ארטרנט יכרז לחיים היו מביאים את בשרת-העליה למשרד "החלון" ומיד היו חברי המרכז ופעילי תנועות-הנעור מתפורים כל אחד לנקודתו, כל אחד למקומו המיועד מראש. בדפיקות-לב חוקות מצד אחד, ובשמחה רבה מצד שני היו חברי ההכשרות מקבלים את פקודה "העוצר" וברגעים ספורים היה כל אחד מהם אורז את רכושו הדל, רצינות שאין לתארה הביעו פני כלם בשעות אלו, ובשהגיעה בלילה המכונניה להסעם לנמל-היציאה, היו מסתדרים כהרף עין מבלי להוציא אף הנה, ורק בדרך לנמל מלל כל אחד לנפשו: "מי יתן ונצליה להפליג עוד הלילה ילהבקיע לנו דרך בים — לשבר את הבלוקדה ולהגיע בשלום ארצה..."

אה העליה טאיטליה אפשר לחלק לשלש תקופות אלו:

בנה מהכשרות "החלון"	במספרים	עלו כס'ה	מינ העליה	אונגוסט 1945 — אונגוסט 1948
80	15.840	19.800	ב'	ספטמבר 1947 — ספטמבר 1948
70	1.680	2.400	ד'	אוקטובר 1948 — ינואר 1949
33	3.170	9.606	א'	
65	20.690	31.806		ס'ה מאונגוסט 1945 — ינואר 1949

המספרים המובאים מינחים על הערך הגדול שהיה לקבוצי-ההכשרות כבת-רכון לעליה ולהעפלה: 65 אחוז ממספר כל העולים הוחקו בהכשרות, "החלון" ו-80 אחוז יצאו מתוכן ב-36-החרשים של העליה ה"בלתי לוגיות" — לה ע פ ל ה ת.

הנה נגמרה, הבריחה, קמה המדינה והתחילה העלוה הזיגלית, אבל הכריחה טרם פסקה. מכל ארצות המזרח התחילו לכא אלינו כרמונים: יהודי טריפולא, בננוי, פרס, אירק, טורקיה — ידעו נאמנה שמהחוף האיטלקי יגיעו לבטח לארצנו. ה"החלוץ" עם נסיונו הרב נקרא שוב לקליטת עליה קשה זו, והקשים היו רבים: הארגון הבינלאומי של כל הפליטים בעולם ה"אירוי" דוקא בהם לא רצה להכיר בפליטים. ונדרשנו לקבל אותם לחוך הכשרותינו, לתת להם מכלכלתנו, לעזר להם בארגונם ולהעלותם ארצה.

במשך החדשים אוגוסט — נובמבר 1948 עברו את הכשרות "החלוץ" יותר מ-800 איש והחוקתם המניעה ל-36.000 ימי-קיום עלתה ל"החלוץ" למעלה מ-10 מיליון לירות אוטלקיות. ולא רק את אלה קלטנו. אחרי ה-15 למאי 1948, הגיע לאיטליה נער מכל קצו העולם, נער שהתנים לצבא ההגנה ל"ישראל", "החלוץ" המה או משפע כחות צעירים, דוברי אנגלית וספרדית, נער שבא מדרום-אפריקה, אמריקה הצפונית והדרומית — את כל הנער הזה אנחנו קלטנו, סדרנו אותם בהכשרותינו והכאנו אותם לחוף הים או לאוירודרום, ולבסוף נקראנו גם לטפל באותם אלפי היהודים אשר עברו את איטליה בטרונוט של יום או יומיים בדרךם ארצה. את השרות הארכות של יהודי ציכיה ואוסטריה היינו מקבלים אנחנו על גבול ה"בהנר" ומלוים אותם עד לגמר (למעלה מ-7.000 איש העברנו מספטמבר ועד סוף שנת 1948). ידע "החלוץ" באיטליה להתאים את עצמו לכל התפקידים, שנקרא למלא אותם בכל עת ובכל שעה.

ה.

ידעו גם שליחי-הארץ שפעלו במסגרת "החלוץ" לעבר מתוך חברות גמורה ולפתר מתוך נישא מציאותית את כל הבעיות הקשיות והמסבכות של שארית הפליטה בדרכה ארצה מתוך מסירות ונאמנות מלאו באי-כח התנועות ב"החלוץ" את תפקידהם בוערות המיוחדות שעצי המרכבו: בוערת העליה ומסי-העליה, בוערת הקליטה וארגון ההכשרות, בוערות-הקשר בין "החלוץ" והמוסדות הצבוריים, בוערת התרבות, המחסן המשתף וכו'. הודות לפעולה המשחפת והמרוכזת הקימונו בסיוע "הגיונט" ו"הארט" את כתי-הספר לריג ולמלחות ("זכרון" באוסטיה, "מיגדלור" וכובשי הים" בפנו), בית-ספר לטיסים ומוסדות-החנוך של עלית-הנער. רק על ידי פעולה ארגונית משחפת הנענו לאותה המדרגה ומלאנו את תפקידנו כגורם החיוני והמכריע בקרב שארית הפליטה בלה. בנצח האי-קביעות שבהיינו היומיומיים — לא יכלנו לפתח פעולה תרבותית מתוכנת ויציבה. את העקר דאינו בלמוד השפה העברית. דאגנו למורה בכל הכשרה והכשרה. היו זמנים שיותר משלשים מורים פעלו באיזור רומא בלכר, בתקופה זו למדו לא רק עברית כי אם גם תולדות עמנו, ידיעת הארץ, ספרות, תולדות ההתישבות. חסרו לנו מורים מקצועיים ומנוסים ואת המלאכה הזו עשו הפעילים בהוכנו בכחיתיהם העצמאיים. בהרבת המורים האלה ובארגון הפעולה הזאת עסקה המחלקה לתרבות שעצי מרכונו, והרכה כחות ומרין בפעולות אלו השקיע מורה הנפנטיה העברית בירושלים, הדי"ר כרמון, שמלא את שליחותו בהכשרות ובמחנות איטליה.

ה.

אי אפשר לכתב סקירה על פעולת "החלוץ" בלי להזכיר את היחסים שבין "החלוץ האחר" לבין המוסדות הציונים והצבוריים. במוסד המוסדות — במרכז לנילה, שהוא ירישת הבריגדה הארצישראלית, היו מרכיבים

כל שלוחי הארץ על כל המפלגות ועל כל הגונים: ארגוני חנוך, נער עולה, מורים במחנות, "החלוץ", קליטה, עליה, סגביות, "פלוגות סעד" — כל דבר שיש בו ענין ליהודים ולציונים. אבל תמיד היו שאריות "החלוץ" הכי נוקבות. עניני העליה, ההתיישבות בארץ, עזרה לקבוצי-הכשרות ולבתי הנער — כל זה נדון בעיון רב.

מתוך הבנה הרדית מלאה סודרו כל הענינים האלו, ויצוין כאן, שהחבר אריה אורון-שטרן, משליחי הכריזמה בעת קונסול-ישראל ברומא, ידע על ידי סגולותיו האישיות ויחסו הער והחברי לכל דבר להפך את מרכז לגולה למסוד בעל ערך פרימרי בחיי הצביר הציוני והיהודי באיטליה. עם מרכז ארגון הפליטים לא שתפנו פעולה לכל ארך החזית, וזה לא באשמת חברי מרכז הפליטים. את כל העזרה הארגונית והחמרות הדרושה לנו היינו מקבלים תמיד מאתם מתוך רצון וספוק רב. היו"ר הראשון הח' גורפינקל וגם ממלא מקומו הח' ברנשטיין ידעו תמיד להענות לבקשותינו ולמלא אותן במידת הטובה ביותר. מרכז ארגון הפליטים ידע גם בשעות הכרעה לעמוד לצדנו בכך מיני מוסדות אחרים ולהכריע את הכף לזכותנו.

אין להעלות על הדעת, שהיינו יכולים לקים את המחנה העצום של שאריות הפליטה במחנה ובהכשרה בלי עזרתו של "הג'וינט". אם בשביל המחנות, "הג'וינט" היה הגורם המשלים את צרכי הפליטים לאחר הסיוע שנתן ע"י "האירוי", — בשביל הכשרות, "החלוץ" היה הוא הגורם הייחוס והמכריע. החוליות-בתים בשביל הכשרות הוחזקו על ידו בשכר דירה, השמל, מים, הסקה, בדיק ותקוין. מדי פעם נפעם היה, "הג'וינט" מחלק להכשרות תלפשת והנעלה, כלים, ומצרכים סניטריים. מידי חדש פהדשו היו החולים, ילדים, תינוקות, אמהות-מיניקות, תלמידי ה"א"ר, ובתי-הספר האחרים, בעלי-המלאכה והעוסקים בעבודה פרודוקטיבית — כלם היו מקבלים תוספות-טון וסיוע כספי להוצאת שוטפות. "הג'וינט" השקיע כסף לקנית סירות, רשתות, להחזקת מורים ולפעולות הרפואיות. "הג'וינט" הקים רשת מסיעפת של הובלה ועל ידו כך קיימה ההספקה במצרכי טון והקשר בין נקודות ההכשרה למרכז, גם בימי חיים-רגילים וגם בימי קליטה ועליה. "הג'וינט" היה גורם פעיל חשוב מאד.

רק בנקודה אחת היו לנו, "חילוקי-דעות" עם "הג'וינט" ומעולם לא הגענו לכך שהנהלה תבין את ממשנו והשקפתנו בנידון זה: הפצול לתנועות. "הג'וינט" שהוקם וניזון מהשקפות יהודיות בצלילות לא יכל היה להכין את הצרך בהחזקת חוליות-בתים תנועתיים ובסדר ענינים לפי הצרכים המיוחדים של כל תנועה ותנועה לחוד. נרמזה היה ל"ג'וינט" שעל ידו נתינת עזרה וסיוע זורמים מפלגתיים ולתנועות שונות — הם סטים מן הדרך של עזרה בצלי-יהודית וכלל-ציונית...

לא כדון "הג'וינט" הוא דין ה"אונדרא", ולא כדון ה"אונדרא" הוא דין ה"אירוי". אין להתאיין על הסיוע שנתן לנו בצעדינו הראשינים על אדמת איטליה מאת ה"אונדרא", שמתפקידה היה לראש לנגן, כסית ומוזן. באותם הימים קבלנו את העזרה הזאת מתוך רצון טוב ונכונות להושיט יד עזרה לפליטי המלחמה. אבל בבוא ה"אירוי" לרשת את נחלת ה"אונדרא" היא הביאה אתה לא פרונהמה של עזרה הימניטרית בלבד, אלא גם תכניות חדשות שלא התאימו למטרה שלנו — ואז נשתנו לגמרי פני הדברים. והרגשנו, שאין המיסה הזו לטובת פליטי ישראל הוקקים לעזרה ממשית בהגירה אך ירק הארץ ישראל. רק בזמן האחרון ה"אירוי" הסכימה להוציא

ה ע ר כ ו ה

מהמחנות אנשים באופן ליגלי לעליה ומכסה גם את הוצאות-הדרך של העולים עד לנסת ההפלגה.

את קשרינו עם משרדי ה"אירו" קימנו בעקר ע"י המחלקה לבריאות ומחלקת ההכשרות שלה ברומא. ויש לצין מתוך קורת-רוח, שמשעם שני המשרדים האלה נפגשנו תמיד בהבנה גדולה ובעזרה רבה מאד.

פרשה מיוחדת היא פרשת היחסים שפונינו ל"בין ה"א"ר"ט". בתפקידי ה"א"ר"ט לפתח פעולה אינטנסיבית בין חברי הכשרותינו — ראינו כונה טובה ורצויה. יותר מה"א"ר"ט רצינו אנחנו, שחברינו ילמדו מקצע ויחכנו לעבודה גופנית. ידענו גם שה"א"ר"ט הביא למוסדות ה"חלוצין" לא רק את רצונו הטוב, אלא גם את נסיונו הרב, על טיבי מדריכיו וכדיו המשכללים. אנחנו העמרנו לרשות ה"א"ר"ט את החמר האנושי הטוב ביותר שנשאר לנו לפליטה, את חליצי-העם, את הנער המתבגר, אך בתנאי אחד: ילמדו עד ליום העליה. הארץ בלי החלוצין המדינה בלי עליה — אין לה קיום. ברצינות גמורה עקבנו אחרי טהלך המודים של חברינו בבתי-הספר לחקלאות ולטרקטורים, בקורסים לגדול עופות וחיות-בית, ובכל מיני קורסים מקצועיים אחרים, אבל בהגיע יום העליה היינו "אכורים" — ה"א"ר"ט ידע את זה והסכים לכך.

עוד יש לצין לטובה את העזרה הגדולה שהגישה הגחלת ה"א"ר"ט לחקמת בית-הספר לטיסים, אליו שלחנו את מיטב חברינו והרב מהם נמצא פארץ, בחיל התעופה של צבא ההגנה בישראל, יש לקוות, שמאות החלוצים שהחחילו את למודיהם במוסדות ה"א"ר"ט, ימשיכו את השתלמותם המקצועית בארץ.

פרשת "החלוצין האחר" באיטליה — היא פרשה מיוחדת במינה ואין כדוגמתה היום בכל אירופה. הודות לשתף-פעולה והבנה הרדית בוצעו כל כפעלינו בהצלחה. הודות לזה הוחה לנו האפשרות לבצע בשנה האחרונה שני מפעלים כבירים בעת ובעונה אחת: הגיוס ומפעל הבמחין. קרוב ל-1500 חלוצים גויסו על ידינו והוחזקו במחנות האימונים שבהכשרותינו ואת הסכום של 27 מיליון לירות איטלקיות השקיע "החלוצין" בבצוע מפעל זה.

"החלוצין" היה הראשון שהתחיל במפעל, לבמחין העם, עוד טרם הכריזו על כך באופן רשמי. בהכרה והבנה קבלו החברים בהכשרות את החלטת מרכז "החלוצין" על תרומה בנבה של שלשת ימי-כלכלה לבן-ארם ומנבית אישית כמיטב יכולתם. ולמעלה מ-7 מיליון לירות איטלקיות תרם "החלוצין" למגביות זו.

החבר של "החלוצין" ידע לא רק לתרם מכספו ולתת מלחמו — הוא ידע גם להתנדב ולהעמיד את נפשו לרשות העם. בימי הגיוס התיצבו קבוצות שלמות, קבוצים שלמים, הבטרות שלמות, על החולים, הזקנים, הילדים והנשים שפתוכם ודרשו להעלותם מיר. בעקביותיני הלכו רבים מבין צבור הפליטים בלו, בהכשרותינו רוכזו המנווסים ועברו את אימוניהם. בידנו היכאו לאוירודומים ולנמלים, וברכת כלנו לותה אותם בדרךם לצבא ההגנה, בימים המכריעים והקשים ביותר.

נגמרה פרשת "החלוצין האחר" באיטליה. חלפו שלש שנים של פעולה הצלחה גדולה ועליה רבת לבטים. הוקמה מדינת ישראל. עמלנו לא היה לשוא והקופה חלוצית זו בת שלש השנים — תוסיף דף מזהיר בספרו הגדול של תנועת "החלוצין" לעורכי

לסכום תקופה חלוצית

ברך אריאב

הימים — ימי תקומת מדינת ישראל. היים בחייה יומיומיות של ימי בראשית, לנאולה הנכספת מדורי-דורות, ומידי יום ביומו אנו אומרים לעצמנו, שאין אנו מעריכים את גדל השעה. אבל אנו מאושרים שזכינו . . .

והנה נתבקשתי כאיש שרכנו את "החלוץ" באיטליה בשנים הראשונות, לכתב על ימי הצלה והעפלה. רק שנה עברה מששנתי ורק שלש שנים מבדילות מהתחלת הפרשה באיטליה. אבל לאור המהפכה שהתחוללה בישראל, כאלו דורות עברו ומאד קשה להזכר בפרטים. מוב עשה מרכו "החלוץ" ברומא, שהחליט להוציא חוברת לסכום הפעולה.

א. צעדי-שליחות ראשונים

סתיו 1945: — העולם כולו מתחיל לנשם לרוחה אחרי מערבולת הדמים האחרונה, עבר הקיץ, בדה הבציר ואנחנו לא נושענו" — הפסקו הזה הלם לנו היהודים. השמדת ששת המיליונים — היא אמת מרה. בארץ מורגשים הנצנים הראשונים של משטר בויין. האווירה דחוסה הרגשות קשות ומעורפלות ביחס לעתידנו המדיני. משאריות הפליטה מניעים קולות אועקה להצלה ולעליה. ושלחי הארץ עוד אינם יכולים לצאת בדרך המלך לנולה.

בראשון לאוקטובר שנה 1945, בליל אפל, שבעה עשר שליחים מיועדים לאירופה הגיעו לחוף שומם בסביבות שפיים. בפעם הראשונה דאינו במו-עינינו ספינת-דיג קטנה ממנה הורידו שבעים מעפילים בהגנת פלוגת פלמ"ח. בראש המורידים נער עין-חרודי נחמיה ש"ן הי"ד (נפל בפצוץ הנשרים). ספוק-נפשי רב: "הצברים" שלנו פעילים בחרוף נפש למען ההעפלה. אבל כמה זה מכאיב, שאחרי דורות סאמצים בכנין הארץ, אחרי השואה האיומה לא הודעו העולם ויהודים צרוכים להגיע למולדתם בהסתר, בצנעה ושחוחי קומה.

באותה הדוגה יצאנו לאירופה. תפקיד קשה עומד לפני, הלב חרד: — בארץ וכתנועה התחולל פלוג מר, ה"צורה לדרך" דגמרי לא נעימה. אחי שבעה עשר שליחים מכל יצבעי הקשת. איך נפעל יחד, במשותף? . . .

אחרי שמנה ימי טלטלים בים הגענו לחוף שומם בדרום איטליה. הפגישה הראשונה עם שרידי החרב במחנה-מעפילים עשתה עלי רושם כביר. מדריך המחנה, חיל ארצישלואי שפעל מטעם מרכו לנולה מסר לנו ידיעות ראשונות ומעוררות. הוא ספר לנו על הסדרות חלוציות אחידה החל מ"השומר הצעיר" ועד ל"בית"ר" ול"פועלי אגודת ישראל". שמענו על הישגים כבירים בהקמת הכשרות מעורבות, בלליות ואחידות, באור המציאות האכזרית ומתוך זעק ליתר אחרות ישראל וליתר אהבה בישראל — ועידת החיילים החליטה פה אחד על פעולה מרוכזת ועל צורת חפוף-אחיד. הרב בשארית הפליטה מחוסר השכלה אגמנטרית. חסרה להם האלפא-כיחא הציונית והחלוצית. יש צורך לטפח בהם ערכים ראשונים, ללמדם יחסי אדם ויחסי חברות הוגנים. דברו מרכו המחנה

מסואה
MASSUAH

שנאמרו בכונה טצאו חד בלבבות כל השליחים שנקבוצתנו ונדמה היה כאלו לבות כלנו הורכבו ער כרו להמנע מדעסוק ב"מפריד".

אבל שטן הפלוג לא נתן. למחרת היום אחרי הפגישה הראשונה הגיעה "אישיות מרכזית" לאותו המחנה ובפיה "הוראות לונדון" הזאתיות... וכשהוטל עלי כעבור כמה ימים התפקיד לברך בשם השליחים את היוצאים למטרה, וכשהדנשתי בדברי-הפרידה שהיוצאים לדרך צריכים בהגיעם ארצה לזכור לעמדות הלוציות קדמיות, ו. א. לכפר, להתישבות על כל צורותיה מבלי הברד — נגש אלי אחר כך אותו החיל, מרכז המחנה והתחיל מסיף לי מוסר: "למה היו דברך לכללות סתם, זה לא נאה לאיש עין-חרוד!" הבינותי של "הוראות לונדון" ישנן כבר תוצאות...

ב. חבלי בראשית

הימים היו "ימי בראשית" להצלה והעפלה — עם מכאובים וכן גם עם חן מיוחד. היהודים צמאים לגאולה, לעדוד ולנחמה. ביחוד עז רצונם לעליה בכל הרכיבים. ודרכי ההעפלה חן טפין טפין, המהלכות הפוליטיות של צוין בכל תקפן. יהודים זורמים לאלפים לאימליה שעל חוף הים. מתברר שהחניה היא יותר ארוכה מכפי ששערנו אנו, על שרק היום עולים וצצים ענינים סדורים וארגונים. מסביב ל"החלוץ האחד", שנוצר בשעת השראה, מתחילה תגרה האימרת להרסו ולרוקנו מכל הכן. הנוצר החלוצי המאוכז מעליה מירית נאחו בקסם הפלגנות, בהוי מפלגתי ותנועתי. הקשיים במוכן החמרי הולכים וגדלים מיום ליום. צרכי אדם הכי אלמנטריים נתנים בצמצום. ה"אונררא" וה"ג'וינט" עדין מגששים ופעולותיהם כבחינת התחלה. החיל הארצי-ישראלי מושך לבדו בעול. הוא היחיד שראנ לארגון, ל"בריחה", לזרימה וליציאה, למזון, לכסות ולמעון. החיל הוא ששמש מקור תנחומים ועדוד לשרידים.

ונכנסתי לפעולה. צריך ליצור יש מאין, צריך להתגבר על השתוללות היצרים המפלגתיים והערובקציה המתמדת. יש להסביר ולשכנע את פקיד ה"אונררא". יש להלכין מבצעים ולהקים נוש יוזם ופעיל.

ג. גבוש העצמאות

רשה קיבוצי-ההכשרות של התנועות החלוציות שמשו מכשיר נאמן וקובע ביצירת ה"יש" המיוחד של הסתדרות "החלוץ האחד". ולא בנקל עלה הדבר להקים מרחב-מחיה לשבעת אלפים וחמש מאות איש, עם זכויות מיוחדות לשכון נפרד ממחנות הפליטים. לרכווי העליה אלו היה סטאטוס מיוחד לחיים עצמאיים חפשים מפקח יום-יומי מטעם מפקחי ה"אונררא". לדבר זה היה ערך כביר מבחינה צבורית וקודם כל מבחינת המטרה. מדי פעם בפעם היו נסיונות רציניים להתנקש בהישג זה. בענין זה היתה התאבקות מתמדת עם אנשי ה"ג'וינט", אך סוף-סוף עלה בידנו לשכנע את כל הגורמים בקיום הנכס הזה. קיבוצי-ההכשרות גרמו לחיים חלוציים עצמאיים, עוררו לחנוך ארצי-ישראלי, בוננו להעפלה ושמשו רקע איתן לגבוש העצמאות.

מלכתחילה היתה ההכשרה מעורבת. אבל הצורה הזאת החזיקה מעמד רק חודשים ספורים. ל"הוראות לונדון" היה הר רב. האמצעים שנקטנו בהם למען טהור האוירה לא הועילו. הדברים

הגיעו לירי כך שהיה הכרח לעשות נתיח ולארגן מחדש הכשרות הניעחויות נבדלות. אמת, שהנתוח הזה עבר בזעזועים רבים, ברחבי התנועה היו הרוחות סוערות, אבל אי אפשר היה להמנע מצעד זה. לאחר זה נשאר לקים את הכלי הארגוני בשיטה של קואורדינציה.

הרבה זמן עבר עד שעלה ביריני ליצב ולארגן את ההסתדרות החלוצית כראוי. בעניני כלכלה ואספקה, בשטח הקליטה והעפלה הגענו לירי מדרגה של הבנה חרדית. בין כל התנועות המיוצגות ב"החלוץ", חבר השליחים מכל הזרמים גמרו אומר בלבם לפעול במשותף. השליחים, בתור אנשי ההתיישבות, מושרשים בארצישראליות, פעלו ערכים חלוציים, ידעו להיות גם חרדתי אחריות כלפי התקופה והמציאות. עלה ביריני לעבוד בהסכם מלא לגופו של הענין.

היו גם מנמות מטעם "מוסדות" להעמיד את מרכז "החלוץ" בצל בעניני העפלה. נלחמנו על כך בכל תקף, כי ראינו במהלך ההעפלה את "צפור הנפש" של "החלוץ" בלעדית הוא מרוקן מכל תוכן. נלחמנו והתגברנו גם על המנמות האלו ולא אכזבנו את הסתדרותנו בתפקיד הזה שהוביל אל המטרה.

ד. ההכשרה באזור רומא

בתקופת הפזול של ההכשרות המעורבות נמצאו פעילי תנועות שהלכו לרומא והתחילו ביסוד הכשרות לתנועותיהם באזוריה. באותו זמן ה"ג'וינט" וה"אונררא" כבר פעלו באזור זה וההכשרות יכלו להתקים מבלי להזקק למרכז לגולה שהתנגד לפירוד. בתקף הזרימה מרכז "החלוץ" השלים עם מצב זה וגלה את דעתו שבאזור זה נתנות אפשרויות להרחבת ההכשרות. במשך הזמן הפכה רומא למרכז הגדול ביותר ואזוריה שמשו בשעתו מקים קליטה לכל ההכשרות מהדרום וגם למגיעים מהצפון. כשהתגבר הלחץ מהדרום בגלל העיפות מצפיה, נקלטו באזור רומא רק בחדשים מאי-יוני 1946 למעלה מ-1000 איש. בימים אלו, כשהמוני חלוצים נהרו לרומא, גלה מרכז "החלוץ" האחר כשר פעולה למופת. הודות לפעילות חצרנית כלפי ה"ג'וינט" עלה ביריני במשך שבועיים לסדר את האנשים בהכשרות ואף הצלחנו בהשגת חוילות חדשות ובסדר תקציבים. המרכז יצג את האינטרסים של "החלוץ" כלפי ה"ג'וינט" ו"אונררא" במסירות רבה ובנאמנות. הרחבנו את שטחי הפעולה בשטח הבטחת הנאי-השכון והגדלנו את הדאגה לצרכים היום-יומיים. ביחוד עמדנו על יצור יחסים תקינים עם ה"ג'וינט", התמיכות מטעם מוסד זה הגיעו בימים הללו לסכום של מזון וחצי לירטות והיו עוברות על ידי מרכזנו ומחולקת בהקפדה מבלי לקפח את מישהו. לקחנו גם על עצמנו את היומה ואת האחריות להמציא להכשרות הלואית מטעם ה"ג'וינט" לפי דחיפות הענין ובמדת הישר ועמדנו על כך, שהקבוצים ידיוקו לסלק את החלואות בתשלומים לשעורין. וכדאי לציין מתוך קורת רוח שהשגנו את המטרה הזאת — בתנאי-חיים של פילנטרופיה היה זה הישג חנוכי חשוב מאד.

ה. תגמולין

השנהיים הראשונות היו ימי שפל פוליטי בציונות. לשכבות התנועה החלוצית חדרו מדי פעם בפעם בשרות דפיטיסמיות שהשפיעו על החלשים בחזית ההעפלה, היו גם תופעות, שקבוצים

שלמים יצאו מן המעגל. אבל לא קרה אף פעם שיחסרו אנשים בימי יציאה לים. המתח החלוצי החזיק מעמד במשך כל הזמן והאווירה היתה מחישמלת בכסופי גאולה. וכשאני מסכם את הפעולה שנעשתה ויודע, שרבים מן המעפילים שעברו את איטליה פניהם לא להתישבות חלוצית — רואה אני בכך זאת בפעולה שנעשתה בשעתה חלוצית, עקרונית במלחמתנו. העיקר שפשח ההעפלה יצא „החלוצי האחד“ בכבוד ולא נרתע מכל המכשולים. החלק הארי בהושגים אלו ירשם לזכות שליחי הארץ שפעלו בין שאריות הפליטה, כאנשים שעסקו בהעפלה והצלה באמונה ומתיך מנע-אישי יום-יומי, ומכיון שזכינו בימים אלה לעליה של רבבות בקוממיות, בתסותה המוחלטת של מדינת ישראל — זכינו על ידי כך גם לשלומים בעד פעולות ראשונים.

ש ל י ח ו ת י ב א י ט ל י ה

אלתר זהבי

הנדודים הרצופים לארכה ולרחבה של איטליה במשך שנה וחצי — עדין שמורים בזכרוני. הארץ עצמה עם הנוף המקסים שלה, החיות וההרגשות שנספנו במשך הזמן — המביעו את חותמו על שליחות זמנית בנכר, אין לשכח את הפגישות הראשונות עם שרידי-החרב בכלל, ועם חברי „החלוצי“ ו„דרור“ בפרט, ביניהם חיתי ופעלתי בתקופה סערת זו. נרעיני נער-חלוצי שחונכו לפני המלחמה על ברכי התנועות החלוציות בפולין ובליטה, בהונגריה ורומניה — הצטינו גם באיטליה ברענותם, בכשרונם ובתכנם. ומה נעים היה למצא ביניהם פנים מוכרים מלפני עשר שנים ויותר. ראיתי והרגשתי שעל אף כל הענווים הפזיזים שעברו עליהם במשך המלחמה — לא נם ליחם החלוצי ולא טושטשו הקשרים הנפ-שיים ביניהם לבין הארץ, הקבוץ והתנועה החלוצית. אבל יחד עם זה היה צריך להסתגל לתופעות, שבאו כתוצאה מתיך תסביך הנחיתות ואברן האמונה באדם, איש הארץ והקבוץ מוכרח היה לקחת את זה בחשבון, להבין, להסתגל לכך ולפעל.

התיחסנו לאיטליה כלפרוודור המוביל ארצה, וראינו את תפקודינו כתפקידים זמניים בתקופת מעבר. אולם גם מתוך גישה כזאת — היה צרך בפעולה, ורוא לא בפעולה-סחם, אלא מתוך מחשבה ברורה תחלה, שלמעשה לא היינו מוכנים לה מראש. מספר השליחים לעבודה הנוכחית אינטנסיבית ומסודרת — היה קטן למדי, וגם מהוך החברים שבהכשרות קשה היה להרכיב אקטיבה מוכשרת ופעילה כראוי. ולמרות זה שלא עלת בידנו לארגן את ההכשרות על יסודות של הכשרה מעשית ומשטר חיים פרודוקטיבי, — העובדה עצמה של הקמת וקיום רבזים חלוציים בנפרד מן הצבור הכללי אפשרה לשמר על הזיקה החלוצית שהיתה כוערת בלבבות החותרים לארץ מולדתם.

כמובן, שגם בין חברי ההכשרות היו מקרים של רכאון מבחינה פיזית ונפשית, אבל ההכשרה עצמה, הבקורים מטעם הנהלות התנועות ומרכז „החלוצי“ הפנישית עם שליחי

הארץ — היה בהם מן וריקות-ערוד להחזקת מעמד ולהתנברות. בהכשרה הרגיש היחיד את עצמו לא מבודד ואפילו הישיבה „על מזודות“ לא הכבירה כמו במחנות „החלוצין“ היה הכח המכון בנדודי-ישראל, והתנועות שפעלו במסגרת זו היו הגורמים העקריים שנשאו בעול הזרימה, הקליטה וההעפלה. למרות חלוקי-הדעות שבין הורטים המפלגתיים, בנינו והקמונו באיטליה הסתדרות חלוצית אחידה ומאייחת. גם הפעולה התנו-עתית הנברלת היתה למעשה פעולה אינטגרלית לגבוש עצמאותו וחיכוכותו של „החלוצין“ כצו בתוך תהליך ההתפתחות של שארית הפליטה כלה, היה מן ההכרח להתחזק ולהתרכז מבפנים. יתכן גם שאותה הסלקציה למהגרים לחוץ לארץ ולעולים לארץ ישראל — היתה מבצית ואולי גם הכרחית נשעתה. קשה היה באמת לתפוס ולהבין את הפרוצס הדינאמי שהביא לבסוף לירי נכוש הכחות הציוניים והחלוציים כצבור הפליטים. לפעמים היינו גם רחיקים מלהבין את התופעות הטבעיות שהתהוו בתוך הסביבה הכי קרובה ובתוך רשויות משלנו. הסתדרות „החלוצין“ על כל זרמיה התנועתיים קלטת, רכזה וחנכה נער-חלוצי ששאף מלכתחילה לחיי קבוע, כבוש ומאבק. ולאמתו של דבר אנו פוגשים אותו כעת בשטחים אלו. ואף על פי שמכחינה כמותית עדיין קטן חלקו בהנועת ההתיישבות העובדה — אבל העובדה עצמה שהנער הזה נמצא כבר בארץ מעידה שפעולת „החלוצין“ באיטליה לא היו לשוא.

החותרים אל המולדת

שבתי לוויןסקי

קטעים נבחרים מסכתבים שנשלחו ארצה בימי שלוחותו
פאיטליה (פורסמו בהזכרת-זכרון בהוצאת תנועת המושבים
והארגונים, תל-אביב — תש"ז).

(כ"ה בסלו תש"ו)

בדרך כלל החמר האנושי הוא יותר טוב ממה שאפשר היה לחאר, לאחר כ"ה מה שעבר על האנשים הללו. קשה אמנם לשמע ולהבין איך האנשים הללו מספרים על אלפי ההרגונים, על אנשים שנשרפו לעיניהם בקרסטוריום, על ילדים שרסקו לעיניהם וכדומה, וכך זה מספר בקרירות כאילו מספרים על עבודה ועל משק, הם בעצמם אומרים, כי באופן פסיכי הושפעו קשה וכי לעולם לא ישכחו את העבר ולא יוכלו להיות לגמרי פריאים ונורמליים, אבל כנראה שהחיים והצנן החיים מתנברים על הכל. ראיתי צעירים, בחורים ובחורות, רוקדים כל מיני רקודים ושרים שירים בין ספור זועה אחד למשנהו, כאילו הספורים הם מעשיות של מקרים שקרו לא להם.

הרמה החברתית-תרבותית-מוסרית הכללית אינה גבהה. חלק גדול של האנשים נצל על חשבון אברן אחרים, היה רצון להשאר בחיים בכל מחיר שהוא. צריך לדעת זאת ולסלח לאנשים הללו. דרושה אהבת ישראל גדולה בעבודתנו יחד עם אחריות הדדית ושותפות הגורל — צריך להקנות לאחינו יהודי המחנות.

חברי "החלוץ" המרוכזים בקבוצי-הכשרה מונים כ-3000 איש. רוב הקבוצים רחוקים מאד מהמושג "קבוץ" וגם ההכשרה עדין רחוקה מהם. דרושה עבודת חנוך עצומה כדי להכין אותם לארץ. הרמה התרבותית ירודה מאד, ידיעת העברית רפה, בחלק גדול מהקבוצים אין שומעים מלה עברית ולא כל שכן שאין כל מושג על ידיעת הארץ. אך יחד עם זה קשורים הם בלי גבור-לארץ. העליה — זה הכל גם בשביל הנער וגם בשביל המבוגרים. חיים רק במחשבה לעלות, מוכנים לכל דבר כדי לקרב את יום העליה.

* * *

(כ"ג אדר א')

את צרכי החנוך והתרבות מסדרים אנחנו (המרכז לנולה ומרכז "העובד" או "החלוץ") — כספים לכך נותן ה"ג'וינט". האנשים גרים בוילות-בחים, את אלה קבלנו ע"י שלטונות הצבא או שאנו משלמים שכר-דירה בהתאם להסכמים עם בעלי-הבתים. ה"ג'וינט" מחזיר לנו את שכר הדירה. במחזור הצפון מקבלים מ"אונררא" רק 4000 לירות בלי חוספת הביטחון, תמיכה נוספת לפחות 5.400 לירות לחודש נותן המרכז לנולה. גם בזה יש חלק ש"הג'וינט" מחזיר לנו. אלה הגרים בעיר מקבלים מ"אונררא" אותו הסכום שמקבלים הגרים בקבוצים. הם גרים בחדרים פרטיים, וחרר עולה 300—400 לירות, או שגרים בבתי-הקהלה בלי תשלום שכר-דירה. חלק עובד במוסדות, חלק מתפרנס מ"מקח וממכר"...

הפליטים לא התאוששו מהאסון שקרה להם. הם ברובם המוחלט אנשים הרוסים. חלק גדול מהם נשאר בחיים רק הודות לכך שחלק מת, ועל כן נשאר לטח מחיה לחלק האחר. התפתחו אצלם כל מיני אינסטינקטים והם מאבדים כל שליטה על עצמם בזמן שעומדים בפני חלוקה מצרכים או כסף. חסר יחס אמון מנימלי מאיש לרעהו, חסר יחס של כבוד מאחד לשני, חסר יחס לערכים ולעבודה — כל אלה תוצאה של אותן 6 השנים שעברו עליהם. דרושים עכשיו טפול וחנוך מרכז ומיוחד, ועוד שנים רבות תעברנה עד שהם ישתחררו מירושת העבר, ומי יודע אם יוכלו להשתחרר ממנה בכלל. דרושה אהבת ישראל רפה בטפול עמהם, דרושה אהבת אם ילדיה החולים, אם הנושאת בסבלנות ובחבה את הצרות מילדיה. כמעט כל הפליטים חיים בתקוה עליה לארץ, הם רגישים מאוד לכל דבר הקשור בעליה, הם שוקלים כל דבר מבחינת ראיה העליה, אם זה (לפי שקול דעה ודמיון שלהם) מקרב אותם לעליה או לא. לארץ ישראל יש כח עצום ובמלת קסם זו "ארץ-ישראל" משתלטים על המחנות במצבים הקשים והמסכנים ביותר. קליטת העולים בארץ תהיה פרובלימה קשה מאד, ויהיו הרבה מאוד קשים ודברים מסכנים כאשר יבואו המונים של פליטים לארץ. אבל אלו הם בני ישראל וצרה זאת היא צרה שלנו, מחלה שעלינו. מוטל לטפל בה ולרפאותה.

* * *

(ג"א אדר ב')

ברומא קימתי שיחה עם חברי „העובד“ בקיבוץ שלנו באוסטיה. עניתי על שאלות שהע-
מירו החברים והן:

1. צורות ההתיישבות בארץ?
2. החנוך בארץ ואם יש צורך לשלם עבור חנוך ילדים?
3. בעלי-מלאכה בארץ ואפשרויות להתיישבותם ושכונם?
4. היש אפשרות לארגן קולקטיב של בעלי-מלאכה כאן ולהמשיך את הקולקטיב בארץ?
5. הצריכים צעירים בהגיעם לארץ לשרת בצבא?
6. כיצד נעשה עולה ברחי ליגלי לחוקי?
7. כיצד יכף להתדר בארץ אדם שאין לו מקצע?
8. מנין באים הכספים שהארץ משתמשת לפתוחה ולבנינה?
9. המפלגות בארץ?
10. שאלת השפה בארץ ישראל והאם טובל העולה מחסר ידיעת העברית?
11. היש עוד שפות המתהלכות בארץ מלבד עברית וערבית? ...

* * *

(ר"ה איוה)

טאה אלף סרטיפיקטים*) מחיבים אותנו לעשות מאמצים מידים לקליטת האנשים האלה
בארץ ולהפנותם לאפיקים של ההתיישבות העובדת, כדי להפוך את הפליטים העולים לאורחים
מישרשים המובנים לקלט עליה נוספת לאחר ה-100 אלף. אין זאת עבודה קלה. היא מחיבת
מאמצים כבירים של הישוב כולו, של כל תנועה ותנועה לחוד ושל כל אחד ואחד מאתנו באופן
אישי. צריך שכל אדם בארץ וכל מעשה אשר יעשה בה במחצית השנה הקרובה יהיו בסימן של
קליטת העליה.

ואשר לעבודתנו כאן:

- א. יש הכרח להכין את האנשים האלה והדבר צריך להעשות בקצב מזורז. יש הכרח
לקשר אתם באופן מעשי להמשכת חייהם בארץ כדי להקל עליהם את הקליטה;
- ב. יש להתכונן להמשכת הבריחה והחזקת בארצות המעבר עשרות ומאות אלפים
יהודים חרשים שיבואו הנה, לאחר ששמועת הסרטיפיקטים ואפשרויות העליה יגיע אליהם;
- ג. אין כל ספק, שמספר זה של סרטיפיקטים ישביע את הרעב לעליה מארצות מזרח
אירופה — וכל אירופה מחוץ לאנגליה היא עכשיו בבחינת מזרח;
- ד. יש להקים מיד עמדות להכנה ממושכת של אנשים, שיוצרכו להחזיק מעמד כאן,
עד שנשיג אפשרויות להעירותם לאחר שמאה האנף סרטיפיקטים וחולקו. המאבק שלנו על כך יהיה
לא קל.

(*) המכתב נכתב באותו יום שפורסמו החלטות הועדה האנגלו-אמריקאית, שהמליצה על מאה אלף
סרטיפיקטים (האחד במאי 1946).

המערבת

קבוצי־ההכשרה במחנות הפליטים

ברוך נישמ

הבא לכתב את פרשה "החלוקין" ופעולותיו בין שארית הפליטה, מוכרח ליחד פרק מיוחד — ופרק רב מעללים — על הקבוצים וההכשרות של התנועות החלוציות במחנות הפליטים. גם לקבוצי-ההכשרות, שבחוליות-הפתים המיוחדים היו קשים רבים, אבל לקים חיים חלוציים-קבוציים בתוך-תוכה של הברה אחרת ומציאות מנוגדת — חברת הפליטים במחנות הבלגיים — היה קשה פי כמה וכמה. קבוצי-הכשרות הראויים לשמם, היו קימים במחנות עד סוף 1946. אמנם גם אחרי כן היו נסיונות להמשיך בקיומם ואפילו להקים גרעינים חדשים, אולם היו אלה בעקר נסיונות, על מנת לקים מסגרת מפלגתית זו או אחרת. תחת השם של "קבוצי-הכשרה" אפשר היה להשיג תנאים קצת יותר טובים באכל ושכון, וגם לפתח פעולה יותר אינטנסיבית ויותר מרכזת. על כל פנים אין לזלזל לגמרי בקבוצים כגון אלה, שמלאו תפקיד חשוב בעבודה הארגונית למען ההעפלה, אף על פי שהחלוצים שבתיכם לא תמיד ולא כלם קשרו למפרע את עתידם עם התנועה ההתישבותית בארץ.

בדרום-דרומה של איטליה, בעקב המגף, שוכנו בסוף שנת 1945 ארבעה מחנות קבוצים של פליטי ישראל. במחנות אלו הוקמו ההכשרות הראשונות, אשר הקיפו החולה את כל התנועות בני הברז השקפה פוליטית, התישבותית ומפלגתית. הפליטים הראשונים, עבורים ורצועים ממה שעבר עליהם, כלם שויים בצרותיהם וסבלותיהם — החליטו לתארגן כ"חטיבה" אחת, ולעשות כנוש אחד בונה ולוחם, כשהיית נכנס באותם הימים למחנה — והמחנות היו או כפרי-חוליות, ששמשו פעם לעשירי-איטליה כמעטות קיץ — היית מתרשם מקבלת-הפנים החמה והירידותית ומהאווירה היהודית-ציונית, ששררה בהכשרה ובקבוצין. ואפילו לאחר התבררות הרשויות והריאורגניזציה להכשרות תנועתיות מיוחדות — דמשיכו הקבוצים המאורגנים שבמחנות, לשמש דוגמא בחייהם החברתיים והצבוריים הפעילים לכל אנשי המחנה.

הקבוצים הכניסו חיים במחנה, היו שהקימו בתי-מלאכה תקינים, שלחו את אנשיהם לעבודות-שרות של המחנה, הקימו חוגים דרמטיים, הוציאו עיתוני-קיר, קימו הרצאות, ענני-שבת, מסבות-מועד, אספות וכיו"ב. חברי הקבוצים שתפו את עצמם בכל שטחי-החיים של המחנה ורק הורות להם היה קים מתח צבורי, ציוני וארצישראלי בין הפליטים.

גם השליחים הארצישראליים נהנו כלפי ההכשרות שבמחנות בנוהג אחר לגמרי, מאשר כלפי ההכשרות שבחוליות המיוחדות. אפשר היה לראות במחניה את שליחי מפא"י מרצים בקבוצין של בית"ר או של השומר-הצעיר ולהפך. באספות של המחנה ובחגיגות יובל משתפות היו כל הזרמים על שליחיהם ופעיליהם, עוסקים יד ביד למען המפעל המשחקי הנטיה לאחדות היתה גדולה בין תושבי המחנות, ואיתות הפילוג לא היו כמעט נכרות בעבור זה במשך כל הזמן. הקבוצים וההכשרות במחנות ראו את תפקידם העיקרי בחסולם ועלייתם ארצה, ואם

אפילו בנוגע להפקידם וליעורם זה עשו הם את המוטל על התנועות-החלוציות, הרי עצם קיומם במחנה היה גורם משפיע ומחנך כלפי הרב ה"בלתי מפלגתי", איש המחנה הפשוט פחד מפני ההעפלה, ובעקר כשהוקם מחסום קפריסין, אבל הנער שבמחנה, החלוצים שבהכשרות לא נרתעו אחר בימים קשים אלו, קבוצות דרוכות של תנועות-הנער החלוציות היו עוזבות לעיני כל המחנה את מקום-חניהם הזמני, ובשירה וזמרה היו יוצאים להעפלה. העובדה הזו עוררה את היהודים שבמחנה, נטעה הקוה בלבבותיהם, נתנה טעם לפלגם, אמצה וחוקה אותם, שהיו גם לקויים רבים בעצם קיום ההכשרות במחנה ואחד הלקויים החשובים, שמרכזו "החלוץ" וסניפיו האזוריים לא קימו קשרים תקינים וסדירים אתן. אבל אף הלקוי הזה אין ביכולתו להאפיל את הפעולה הגדולה שעשו הקבוצים במחנה, וכשנרשמה לזכות הסתדרות "החלוץ" האחר, באיטליה בשטח העליה וההעפלה, יש לציון לזכות גם את הארגונים החלוציים במחנות הפליטים, שהיו בין מרימי קרן הציונות והחלוציות בין יהודי המחנה, הקבוצים וההכשרות במחנות היו אלה שבאפן אמצעי עוררו את הושבי המחנה, נתנו טעם לחייהם בזמן סבלם, ונטעו הקוה בלבם לחיים חדשים בארץ אבות.

פעולות תרבות בין מסע למסע

ליבר לוש

א. התלהבות רופפת

התרוממות רוח והתלהבות בלתי שכיחה שררה תחילה בכל ההכשרות וסניפי "החלוץ" במחנות. בשירה נסו להשתחרר מזעזועי-העבר, ובזמרה רצו לקדם את פני הכאות. מלאי התרגשות פנימית היו מתכנסים לאספות ומתישבים בצוותא, נשפים, עונגי-שבת ומסבות. מועד נחשבו לחיות תרבות מיוחדות. הרצאות ושיחות העניקו ספוג רוחני. למור השפה העברית נחשב לחובה. ברב ההכשרות הוקמו מועדונים, ספריות, להקות דראמטיות, חוגי התעמלות. החלוצים התייחסו ברצינות גמורה לכל מפעל חנוכי ותרבותי. כל הפעולות בוצעו מתוך הבנה ורצון להעמיק את ההברה הציונית ולהרחיב את האפק הצבורי והפוליטי. מרכזו "החלוץ האחד" ו"פלוגות הסעדי של הבריגדה העברית סייעו לכך*).

אבל כשאפסו הסכויים לעליה מידית והצפיה הזמנית הפכה לשיבת-קבע, שקעה גם התלהבות, ובמקומה השתלטה האדישות.

*בשם הסכתבים האנורים מארכיון "החלוץ" משנת 1945 כבותרות, איגוד קופות החילים העברים בא"י. גליה: זיכרון ב"ה. חלוצי העברית לציון של כחות מרכזים התיכון" (סניף 555), בתחילתו של י. ומיר בדבר ספרו. מסך לפעולה תרבותית בחזת ההכשרה, "פלגים": בהכשרות אחרות.

ב. במעגל הבצוע

בינתיים הלך והתפתח ההליך ההתגבשות של הכחות בפנים המחנה החלוצי: — התחילה ההתפעלות להכשרות תנועתיות ונקבעו הסמכויות לשלשת המרכזים האזוריים. יחד עם זה התבחר גם פרצופו הארגוני של צביר הפליטים כלו: — הוקם מרכז הפליטים, הורכבה הפרוציה הציונית, עליו וצדו מוסדות מרכזיים חדשים. במהלך התברלות הרשויות קמו ואורגנו מוסדות תרבותיים, ולכל אחד מהם מנננין עצמאי משלו. ומכיון, שצמעה הן המפלגתיים והן „הסתמים“ הן המוגדרים והן „החפשיים“ היו מבחינה ארגונית מסוגלים ומרכזיים במסגרות של נרעיונים-חלוציים, נתקבל שרשות „החלוצי“ הפכה לרשות רבים, וכך מוסד הודרו לפעל בה.

בקבוצות-ההעפלה של הכשרות „החלוצי“ פעלו בדועבר שלשה גורמים אלו: — הנהלת התנועה, מרכז „החלוצי“ האחד, ומרכז הפליטים. המחלקות לתרבות התנועתיות נאחו בצד הדוג-מאטי שבדבר, מתוך אספקלריה פוליטית בלבד, ומבלי לדרת לגופו של הענין. המחלקה לתרבות והמחלקה לאמנות, שבחכות מרכז הפליטים, נאחו בצד הפורמאלי שבדבר והבליטו קדם כל יומה לפעולות מקריות והעמולתיות, מבלי לנקוט באמצעי-הגוף והדרכה מעשיים ומתוכננים. המגמה התרבותית העקרונית היתה ברורה אך ורק למחנה החלוצי המאורגן בלבד, אבל היא לא זכתה לתקון שלם ומוחלט בגלל הרשויות הרבות. במשך הזמן גם לא נדרמנה האפשרות להגי-דיר באפן סופי ולכרר באפן יסודי את היחסים והסמכויות של כל הנורמים השונים בשפת התר-בות. הנורם הקובע והמכריע בהכשרות — היתה הנהלת התנועה. המשקל החמרי, כגון ההקצבות מטעם ה„ג'וינט“, היו נתונים ברשותו המוחלט של מרכז הפליטים. למרכז „החלוצי האחד“ נשאר רק הכח היוזם, בלי אפשרות ממשיה לבצוע.

ג. המועצה לתרבות ולחנוך

בסוף שנת 1947 התגלתה מגמה לרכז את כל הפעולה התרבותית בין הפליטים. ביזמת יוזר הסתדרות המורים שבארץ ישראל, הד"ר דוד לוי, ששהה באיטליה ברצמבר אותה שנה, הוקי-מה מועצה לתרבות ולחנוך, שבא-יכת כל המוסדות המרכזיים. „החלוצי“ סייע להקמת מוסד זה במסירות נמורה, מתוך אמונה שהוא יביא ברכה למחנה החלוצי. ביזמת המחלקה לתרבות שעי-מרכז „החלוצי האחד“ ברומא ובהשתתפותה הפעילה, בוצעו מטעם המועצה כמה מפעלים חשובים וחיוניים:

א. סודרו עניני ההקצבות לתרבות מטעם ה„ג'וינט“, שלפני זה היו זורמות רק לרשות מרכז הפליטים;
ב. נקבעו קנה-סדה להוסנת ולחלוקת ספרי-למוד, דכרי-דפוס ומכשירי-עזר, שגם הם היו לפני זה ברשותו של מרכז הפליטים בלבד;

ג. הוצאו כמה דכרי-דפוס בעלי ערך מעשי, כגון:

(1) „דפים לסדרה ולמדריך“ — 2 חוברות

(2) „לון לספר, עלה“ (עברית-אידיש-הונגרי-רוסנית)

(3) „הגדת חש"ה“ (קובץ ספרותי לחג הסכה)

ד. הוכרו על מפעל תרבותי-חנוכי במחנות הפליטים בשם „הסכת והשכל“, והוצא לפועל סמינריון-רוי-שבועי במחנה פרמו (יולי 1948). בו השתתפו למעלה ממאה איש.